

ПРОУЧВАТЕЛЕН ПРОЧИТ НА АРАБСКАТА СТРАТЕГИЧЕСКА „ВИЗИЯ 2030“ И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО Ѐ ВЪРХУ СРЪБСКИЯ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ СВЕТОГЛЕД

Горан Стойковски¹, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме

В статията се анализират някои тенденции в поведението на две държави във външнополитически план – Сърбия и Саудитска Арабия, които са членки на Движението на необвързаните страни от епохата на Студената война, но днес и двете проявяват засилен интерес за сдружаване в БРИКС. На базата на медиен мониторинг, проведен в периода 2021 – 2023 г., и дискурсивен анализ на информационния масив в сръбски медии, както и на три документа, свързани с националната стратегия на Саудитска Арабия за съдържателна промяна на държавата, се констатира, че идеологията и политическата философия на доктрината на някогашните „необвързани“ и на настоящата мрежова асоциация БРИКС не са сродни геополитически парадигми.

Ключови думи: Сърбия; Саудитска Арабия; БРИКС; Движение на необвързаните; югоносталгия.

EXPLORATORY READING OF ARABIA STRATEGY “VISION 2030” AND ITS EFFECT ON THE SERBIAN GEOPOLITICAL WORLDVIEW

Goran Stojkovski², University of Veliko Tarnovo "St. Cyril and St. Methodius"

Abstract

The purpose of the research is to verify whether there is a cognate between the BRICS paradigm and the paradigm of the one-time Non-Aligned Movement. The subject of the study

¹ Горан Стойковски е български политолог, роден в Македония през 1969 г. Днес живее и работи в България. Доктор е по политология и преподавател по политически науки във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. От септември 2014 до януари 2017 г. е член на политическия кабинет на министъра на външните работи (експерт-съветник по регионална политика в Министерството на външните работи на Република България). Автор е на научни разработки, специализирани анализи, изследвания и статии в областта на регионалната политика и международните отношения.

² Goran Stojkovski is a Bulgarian political scientist, born in the Republic of North Macedonia in 1969. Today he lives and works in Bulgaria. He is a PhD in political science and a political science teacher at the University of Veliko Tarnovo "St. Cyril and St. Methodius". From September 2014 to January 2017, he was a member of the political cabinet of the Minister of Foreign Affairs (expert advisor on regional policy in the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Bulgaria). He is the author of scientific works, specialized analyses, studies and articles in the field of regional policy and international relations.

is the behavior of two countries in the international relations: Serbia and Saudi Arabia. This text is a result of research, in which, a discourse analysis of the information massif published in serbian media in the period between 2021 – 2023, was carried out. The research is based on media monitoring accomplished in the same period. The same discourse analysis was applied as a method in a content study of three documents related to a national strategy for the strategic change that Saudi Arabia wants to implement for itself. Both countries – Serbia and Saudi Arabia – are members of the Non-Aligned Movement, and both actively showing a strong interest in their association in BRICS. In Belgrade more, and in Riyadh less, but the elite in both countries want to see a connection (sameness) between the idea of the currently forming BRICS, and the ideology and political philosophy of the doctrine of the "non-aligned" of the Cold War era. This analysis ascertains that the system of the one-time "non-aligned", and the current network association BRICS are not related geopolitical paradigms.

Keywords: *Serbia, Saudi Arabia, BRIKS, Non-Aligned Movement, Yugo-nostalgia*

ВЪВЕДЕНИЕ

Свързаните с геополитика политически стратегии винаги съдържат много богат подтекст. Геополитическата стратегия имплицитно впримчва (или привлича, или съблазнява) един или повече субекти, без да ги пита, а някои сами се вплитат в нея, след като са припознали свой интерес в предприетото от някой друг стратегическо дело. Целта на настоящия анализ е да намери потвърждение дали съществува каузална връзка между целите, заложи в конкретна политическа стратегия на една държава – в случая Саудитска Арабия, от една страна, и насоката в обществено-политическите нагласи у елита в друга държава – в случая Сърбия, от друга страна, или да я отхвърли. Във фокуса на внимание са аспектите на една конкретна политическа стратегия – „Визия 2030“, като се цели: а) да се установи дали и в каква степен изследваният документ изпълнява основните теоретични критерии, за да бъде въобще разглеждан като стратегия, б) да се проникне в дълбокия смисъл на съдържанието му, за да се установи какви точно промени предвижда стратегията, и в) дали са настъпили някакви промени след обявяването ѝ. Приложените методи на изследване са медиен мониторинг; дискурсивен анализ на документи, разработки и речи; наблюдение на политическия процес; сравнение. Ползваната информация е с публичен характер. Изследването проследява състоянието на дипломатическите отношения и стратегическите ходове, осъществявани между държави от геополитически значими региони, в контекста на текуща глобална промяна и задаващ се мултиполярен свят. В хода на анализа се стигна до извода, че съществува причинно-следствена връзка между целите, заложи в стратегията на една държава от един регион (като *събитие – причина*), и промяната в политическото мислене и нагласите у елита на друга държава/държави от друг геополитически регион (като *събитие – ефект*, следствие от причината) въпреки факта, че това следствие не е било изрично посочено като една от целите на стратегията.

Голямата глобална промяна е в ход. Налице е геополитическа конфронтация между Изтока и Запада. Досегашната конфигурация на държавите в глобалната геополитика

сега се пренарежда. Малки и големи играчи в геополитиката се оглеждат за по-добро позициониране в променящата се система на международните отношения или активно търсят алтернативи. Международните отношения днес изобилстват със съблазнителни геополитически изкушения. Не са малко политическите ръководители на неголеми държави, които търсят последователи и ги увещават да възприемат идеята, че за всяка държава със слаба икономика прагматичната геополитическа преориентация би била удачно решение. Все по-често срещаният пример са държави, предпочитащи многовекторно геополитическо лавиране между полюсите в глобалната геополитика. Истинско любопитство обаче предизвикват страни, които ведно с принадлежността си или желанието си да принадлежат към Запада, биха развили стратегическо сътрудничество и с Изтока, и с глобалния Юг. Сърбия например, както и Саудитска Арабия отчасти, представляват парадигматичен пример за тази стратегическа игра на залагане едновременно и на „черно“, и на „червено“.

Настоящото проучване се фокусира основно върху връзката между държавната стратегия на Саудитска Арабия и стратегията на Сърбия и техния опит за игра и със Запада, и с Изтока.

СЪРБИЯ

Към края на ноември 2023 г. (когато е написана тази статия) официална Сърбия все още отхвърля категорично възможността за евентуално бъдещо членство на страната в НАТО. Вместо тази форма за международна интеграция страната предпочита военна неутралност.

Настоящият анализ проследява в по-широк план феномена „югоносталгия“, изпитван днес от държавите, възникнали след разпада на Социалистическа федеративна република Югославия (СФРЮ) и станали независими. Целта е да бъдат изследвани индикации, които сочат промяна в геополитическите възгледи в югоизточноевропейския свят, основно в зоната на Балканите. Наблюденията върху дълбоките антропологически и социологически аспекти на феномена „югоносталгия“ разкриват, че в основата му е залегнало масово обществено недоволство, породено в резултат на усещането за загуба на социална сигурност след демократичната промяна. Недоволството е подсилено и от съзнанието за загуба на високия статус и за сериозен дефицит на международен престиж, с каквито бившата социалистическа Югославия се е ползвала в международните отношения в епохата на Студената война. Понастоящем югоносталгията, станала характерен белег в по-голяма или по-малка степен за обществата в бившите републики на бившата СФРЮ, бива използвана активно от значими политически структури както за нуждите на техните тактики във вътрешнополитическата борба, така и за външнополитическите им стратегии и ходове в международните отношения. В този смисъл антропологичната югоносталгия се различава от политическата. Последната представлява набор от политически похвати за експлоатация на носталгични чувства. Много важен компонент в политическата югоносталгия е и някогашната доктрина на Движението на необвързаните държави. В разгара на борбите за надмощие – в контекста на настоящата голяма геополитическа

промяна, силите, подхранващи политическата югоносталгия, залагат на тази доктрина, следвана неотклонно от бившата СФРЮ, с цел да обосноват политиката си за сближаване с Изтока, което минава през определено дистанциране от Запада.

Макар че политическата югоносталгия присъства повече или по-малко в политическото мислене на елитите във всички бивши югославски републики – сега независими държави, все пак този феномен е най-видим в Сърбия. Настоящият анализ намира, че в Белград политическата югоносталгия бива използвана по-скоро селективно като инструмент за обосновка на сръбския геополитически възглед за сближаване с Изтока и едновременно с това за увеличаване в определена степен на дистанцията спрямо Запада. Наблюденията върху характера на дискурса в сръбското публично пространство обаче показва, че изразяваните концепции съдържат между другото и доста противоречиво политическо мислене. От една страна, водещи политически теоретици в Сърбия отхвърлят „югославството“, което според тях в основата си представлявало антисръбска политическа философия, но от друга страна, използват идеологията на същото това „югославство“, за да обосноват пласираната от тях политическа идея за нова „сръбска необвързаност“, която се вдъхновява от „югославската“. В случая политическата югоносталгия се използва с цел Сърбия да формира нов тип отношения със Запада, но ведно с това да развие доста по-близки и по-интензивни отношения с Изтока. С други думи казано, политическото водачество като цяло има амбицията да приближи Сърбия до Запада донякъде, като за целта с политиките си се опитва да съответства на някои западни изисквания, но при все това все така изпитва остър дефицит на стратегически ходове, които биха ускорили това приближаване. Нещо повече, през последните години влиятелни обществени и политически фигури – значима част от сръбската интелигенция, развиват тезиси за „старонова“ Сърбия, принадлежаща към един нов свят, който в културологичен план припознава себе си като „не-Запад“.

В постюгославското пространство съществуват активни обществено-политически ядра – части от социалистическата интелигенция на бивша Югославия, чиито интелектуални качества са безспорни и не подлежат на съмнение и понастоящем. Настоящият анализ не оспорва този капацитет. Това, което привлича внимание и е характерно за политическото мислене на по-голяма част от тези интелектуалци, е, че са очаровани от идеологията и философията на Движението на необвързаните страни³. Те са обсебени от тази геополитическа доктрина, която безспорно даде доста успешни резултати за югославската външна политика в епохата на Студента война в условията на блоково разделение на света. Насърчавани от този тип политически идеи, политици от самия връх на сръбската политика в изказванията си относно положението на Сърбия в международните отношения нерядко посочват *и други възможности* (алтернативни на

³ Движение на необвързаните страни (*Non-Aligned Movement*) – международна организация от държави, които не са членки на военни блокове, основана през 1961 г. в Белград по времето на Студената война като неин контрапункт.

Запада). Към всяко свое становище относно „алтернативата“ водещи сръбски политици или интелектуалци не изключват категорично *американците, немците, ЕС*, но фокусът на политическия им поглед винаги се насочва категорично и неотклонно към БРИКС⁴. Това, което впечатлява, вдъхновява и привлича тяхно внимание, е интересът на Саудитска Арабия за присъединяването ѝ към БРИКС.

Как започна всичко това?

Между 2015 г. и 2023 г. Саудитска Арабия представи на света своя конкретна държавна стратегия за съществено преобразуване на кралството от Залива. Арабската стратегия привлече вниманието на постюгославските политически теоретици (документът „Визия 2030, разказ за преобразуването – пътека в бъдещето“ е обсъден по-детайлно по-нататък в статията). Настоящият анализ намира, че целите и идеите, заложи в арабската „Визия 2030“, са оказали влияние и че тази стратегия е предизвикала известна промяна в общественно-политическите нагласи у елита в Сърбия. Значима част от сръбската интелигенция и политическия елит разглежда арабската стратегия като възможност – макар и минимална, може би и косвена, но все пак съществуваща, за сръбски геополитически пробив в световната политика по подобие на югославския пробив навремето. С други думи, тези среди виждат възможност за качествено повишаване на значимостта на Сърбия в геополитиката с един замах, както социалистическа Югославия навремето успя да осъществи своя пробив в световната политика посредством доктрината си за „активно миролюбиво съвместно съществуване“ (*aktivna miroljubiva koegzistencija*), която югославските комунисти осъществяваха чрез Движението на необвързаните страни.

Връзката, която постюгославската интелигенция и настоящият сръбски елит искат да направят между някогашната стратегия на югославските комунисти и стратегията на днешна Сърбия, обаче е привидна. Анализът на политическия и идейния дискурс показва наличие на съществени разминавания между поведението и политиката на единия и другия елит – югославския навремето и сръбския понастоящем. По-нататък в текста точките на разминаване ще бъдат посочени конкретно и анализирани. Нека обаче преди това да видим какво точно гласи арабската стратегия, представена в стратегическите документи на богатото кралство от Залива.

САУДИТСКА АРАБИЯ

Настоящата част от анализа е резултат от проучвателен прочит на стратегически документи, в които е формулирана крайната цел на бъдещото развитие на Саудитска

⁴ БРИКС (BRICS) е наименование на група страни с влияние в международната икономика. Представлява акроним от имената на английски на Бразилия, Русия, Индия, Китай и Република Южна Африка (**B**razil, **R**ussia, **I**ndia, **C**hina, **S**outh Africa). Използвана е алюзия чрез игра на думи (англ. *Bricks* – тухли). Понятието БРИК (станало БРИКС от 2010 г.) е въведено от Джим О'Нийл, анализатор от инвестиционната компания Голдман Сакс – Ню Йорк, САЩ, през ноември 2001 г. През август 2023 г. на XV среща на организацията е обявено, че Аржентина, Египет, Етиопия, Иран, Саудитска Арабия и Обединените арабски емирства са поканени да се присъединят към организацията. Впоследствие Аржентина оттегля кандидатурата си, а членството на останалите 5 държави влиза в сила от 1 януари 2024 г.

Арабия – обществено-политическото преобразуване на държавата. Изследвани са три основни документа:

1. „Цифровият Среден Изток: трансформиране на региона във водеща цифровизирана икономика“ (от октомври 2016 г.);
2. „Саудитска Арабия отвъд петрола: инвестиционна и производителна трансформация“ (от декември 2015 г.);
3. „Визия 2030, разказ за преобразуването – пътека в бъдещето“ (2016 – 2021).⁵

Последният, третият в поредицата, документ – „Визия 2030“, представлява в обобщен вид държавна стратегия за възраждане на Саудитска Арабия. Освен фундаментална и историческа вътрешна промяна, каквато политическият Рияд иска да осъществи, този трансформиращ процес има и свои геополитически аспекти, за които ще стане дума по-надолу в текста. Сега съвсем накратко ще разгледаме към каква вътрешна промяна се стреми кралството от Залива.

Във „Визия 2030“ Саудитска Арабия е представена като държава с висок статус – „сърцето на арабския и ислямския свят“. Описана е като страна, която има решимостта да стане могъщ глобален инвестиционен център. Визията предвижда трансформиране на страната в централен хъб, свързващ три континента: Азия, Европа и Африка. Съгласно стратегията Кралството вече няма да зависи само от петрола. Злато, фосфати, ураниум и други важни минерали ще бъдат новата ресурсна база, която ще крепи преуспяващата икономика на *новата* Саудитска Арабия с помощта на новите технологии. Централното място в стратегията е определено за човешкия капитал.

„Но нашето истинско богатство е залегнало в амбицията на нашия народ и потенциала на нашето младо поколение. Те са нашата национална гордост и са архитекти на нашето бъдеще. Ние никога няма да забравим как, когато в много по-тежки обстоятелства, отколкото са днешните, нашата нация бе изкована с колективна решимост, когато починалият крал Абдулазиз Ал-Сауд – Аллах да благослови душата му – обедини кралството ни. Заедно ще продължим да строим по-добра страна, да изпълняваме нашите сънища за благоденствие, като отключим таланта, потенциала и самоотвержеността на нашите млади мъже и жени. Ние никога повече няма да допуснем нашата страна да проявява снизхождение пред нестабилността на цените на стоките или пред външните пазари. Нашият народ отново ще смайва света“ (Salman, 2020).

Стратегията предвижда трансформиране и на небезизвестната мощна Saudi Aramco от национална петролна компания в глобален индустриален конгломерат. Наред с това и всички останали значими корпорации се разширяват отвъд националните граници, ръководени от плана за заемане на стратегически позиции на глобалния пазар. Саудитска Арабия се цифровизира, като премахва дългите и бавни бюрократични

⁵ 1. Digital Middle East: Transforming the region into a leading digital economy (October 2016); 2. SAUDI ARABIA BEYOND OIL: THE INVESTMENT AND PRODUCTIVITY TRANSFORMATION (December 2015); 3. Vision 2030 A STORY OF TRANSFORMATION (Saudi Arabia's Vision 2030 is a pathway to the future; 2016 – 2021).

услуги в националната публична администрация и ги заменя с цифрови. Предвижданата промяна е съществена, тъй като Рияд има намерение да „отвори“ страната с идеята да привлича допълнителен човешки капитал отвън. Следователно, с цел всичко това да бъде осъществено стратегията внася качествени промени в образованието и обучението, предлага нови инициативи в заетостта, високо качество в здравеопазването, в жилищно строителство, включително в развлекателната индустрия. Същевременно Саудитска Арабия възнамерява да подsigури армията си с възможно най-добрите бойни машини, оръжия и военно оборудване.

Така накратко гласи амбицията на политически Рияд, която очевидно е дългосрочна. В хода на изследването бе установено обаче, че търсеното преобразяване на арабския свят, което да бъде водено от Саудитска Арабия (която също минава през процес на собствено преобразяване), всъщност в голяма степен взема предвид геополитическия активизъм основно на Китай и Русия, а освен това и на Иран, Индия и др. Основна фигура в този процес, открояваща се от всички останали, е личността на престолонаследника на Саудитска Арабия принц Мохамед бин Салман бин Абдулазиз, който през септември 2022 г. стана министър-председател на кралството от Залива. Увенчал се с репутация на решителен и смел реформатор, модернизатор и прославян визионер, принцът-премиер води битки на множество фронтове: срещу политическата система и религиозните порядки на собственото си кралство; срещу международното обществено мнение относно случая с журналиста Кашоги; срещу Йемен и срещу Катар; срещу международното обществено мнение в мюсюлманския свят относно намеренията му за преосмисляне на отношенията с Израел и т.н. Към всичко това (наред със сътрудничеството с Израел) понастоящем се добавя и изразената политическа воля и желание за поставяне началото на нова фаза в сътрудничеството с Китай, Русия и с всички онези държави, които влизат в състава на БРИКС. Саудитска Арабия обаче се смята и за надежден и важен американски съюзник и партньор в Залива, на Близкия изток и въобще в арабския свят. Това сближаване на кралството с основните американски конкуренти и съперници в геополитиката е напълно нов момент в международните отношения. Проучването и анализът на разглежданите документи, включително анализът на политическото поведение на саудитския принц-престолонаследник и министър-председател, показват, че са налице несъмнено и стратегическо мислене, и стратегическо поведение на един държавник, и умело политическо стратегиране, и чувство за стратегическо управление на времето, т.е. като цяло е налице пример за стратегически подход. Налице са също и най-важните компоненти за всяка една стратегия: воля, решимост за промяна и лична харизма на лидера реформатор.

Но във всичко това има нещо, което убягва от погледа на стратега, което анализът на дискурса и на съдържанието не откри – нещо, което в анализирания случай не се вижда. Нека в следващите няколко реда проследим това, което може евентуално да бъде смятано за пропуск в стратегирането.

Саудитска Арабия, по подобие на Сърбия, съсредоточава вниманието си върху БРИКС, като интензивно пресмята предполагаемите възможности и ползи, които би спечелила

от връзките с това сравнително ново геополитическо явление. В епохата на Студената война Кралство Саудитска Арабия бе също много активен член на Движението на необвързаните страни. Подобно на случващото се в Белград, понастоящем и в Рияд циркулират мнения, че светът отново се е озовал в процес на блоково разделяне, аналогично на историческата ситуация през 50-те години на миналия век, в която се породила конфронтацията между Изтока и Запада. И в Рияд, и в Белград търсят аналогия между двете исторически ситуации. Но тук има нещо друго много важно, което убягва от погледа на стратегите – напълно неочаквани обрати в геополитиката. Динамиката на международните отношения днес предизвиква скоростни промени в международния политически живот, които оказват съществено влияние върху точността на стратегиите и самия процес на стратегиране. Двете войни – в Украйна и в Израел, потвърждават тази констатация. Понастоящем стратегите все повече се нуждаят от още по-голяма гъвкавост в процеса на стратегиране.

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ

Сърбия е важен съставен елемент във формулата за изграждане на стабилен регионален ред на Балканите, както е Саудитска Арабия в Близкия изток. Този ред няма да е балансиран, ако Сърбия се разграничи напълно от останалата част от региона. Другите държави на Балканите все пак не смятат себе си категорично за „не-Запад“. Случаят със Сърбия в този анализ е взет под внимание като най-нагледен пример за това как днес някои от балканските държави са отправили поглед към явлението БРИКС, т.е. явлението *глобален Юг*. Понастоящем не само в Сърбия, а в цялото постюгославско пространство се долавят гласове, звучащи къде откровено, къде свенливо, в полза на доктрината на Движението на необвързаните страни, в която бивша Югославия навремето беше важен и значим субект. Това тяхно желание не е тайна, така че без особено притеснение много субекти биха флиртували с новите полюси в геополитиката и биха лавирали между глобалните геополитически съюзи. Днес Сърбия иска да повтори по аналогия поведението на бивша социалистическа Югославия. Следваната от нея доктрина за мирно съвместно съществуване (*aktivna miroljubiva koegzistencija*) включваше активни стратегически отношения и междудържавно сътрудничество със страните от индо-арабско-африканския свят. Сред тях Саудитска Арабия беше една от по-важните страни, връзките с която бяха от съществено значение за успеха в геополитиката на тогавашния *югославски* Белград. Като взема предвид този геополитически факт от времето на Студената война, днешният Белград иска да позиционира Сърбия в международните отношения в качество ѝ на неутрална и необвързана страна, която да има възможност за лавиране в отношенията между блоковете. Стратегическата промяна, предприета от Саудитска Арабия, вдъхнови допълнително управляващите в Белград по отношение на стремежа за геополитическа неутралност и необвързаност.

По-нататък в изложението ще стане ясно обаче, че Югославия всъщност само привидно лавираше и „флиртуваше“ в глобалната геополитика. Това беше само роля, която тази

държава играеше, като в основата на външната ѝ политика беше залегнала изцяло прозападна ориентация.

Както вече стана ясно, политическата „югоносталгия“ и антропологическата „югоносталгия“ са две различни неща. Втората е само инструмент в ръцете на първата за канализиране емоциите на народа в полза на актуалната сръбска политика, която се различава съществено от някогашната политика на югославските комунисти. По своята същност антропологическата „югоносталгия“ представлява копнеж на хората по социалната сигурност и международния престиж на една бивша държава, чиято политика не предполагаше непременно антизападничество. Днешната политическа „югоносталгия“, пропагандирана от определени кръгове в Белград обаче, по-скоро служи като средство за разграничаване и съществено отдалечаване от Запада. Сближаването с глобалния Юг, чиято опорна ос са най-вече Китай и Русия, е повече предпочитана опция, отколкото еднаквата отдалеченост от великите сили на днешното време. Нещо повече, зад политическата „югоносталгия“ се крие волята на значими субекти и структури в сръбска политика за първенство и превъзходство на един народ в отношенията му с други народи, докато фундамент и основна предпоставка на антропологическата „югоносталгия“ е равнопоставеността и еднаквостта на народите, на етносите и вероизповеданията.

Следователно, сходствата между едновременната стратегия на югославските комунисти и днешната стратегия на политическия елит в Сърбия са привидни и въображаеми. Връзката между тях е привидна.

Ето и някои от съществените разлики:

Политиката на някогашната необвързана Югославия беше синхронизирана с американската стратегия и американската геополитическа парадигма от времето на Студената война. Толкова възхваляваната независимост и необвързаност на самата Югославия в международните отношения навремето бе подсигурана в много голяма степен благодарение на американската геополитическа стратегия.

Възходът в икономически план, следвоенното обновление и стабилизирането на страната, както и самото оцеляване след разлома на отношенията ѝ със Сталиновия СССР станаха възможни благодарение преди всичко на връзките ѝ със Запада. Това бе постигнато и благодарение на кредитната политика на тогавашния Международен валутен фонд (МВФ) и Световната банка, както и с директна стокова интервенция от страна на САЩ в помощ на Югославия. Тук обаче трябва да се отбележи и един много важен и ключов компонент – военното сътрудничество с англосаксонците. Водачите на югославското партизанско движение установяват тези връзки и стратегическо сътрудничество още в разгара на Втората световна война. Това сътрудничество по-късно – през 1951 г., се развива и прераства в конкретно партниране със САЩ, когато Югославската армия поема ролята на „контингент допълнение“ към силите на НАТО на Балканите, в пакет с Турция и Гърция. По онова време югославските комунисти – в пълно съответствие с американската външна политика, едновременно гарантират регионалната стратегическа стабилност на Балканите и осъществяват стратегически

контрол в дейността на Движението на необвързаните страни. Самото „откриване“ на възможности, произтичащи от свързването на Югославия със страните от „света на необвързаните“, се случва пак там, в Америка – в ООН в Ню Йорк. Неслучайно страните от източния Варшавския блок смятат, че Комунистическата партия на Югославия (КПЮ) практически се свежда до „Тито и неговата клика, които са американски сателити“.

Югославия, макар и дискретно, поддържаше неотклонно прозападната си ориентация. Но днес нещата са различни. Сърбия с нейното антизападничество – и по-конкретно имиджът на сръбската регионална политика, дава основание да се смята, че тя по-скоро е в състояние да създаде стратегическа нестабилност. Множество международни наблюдатели са на мнение, че регионалната стабилност всъщност е станала залог на усложнените и проблематични отношения между Сараево и Баня Лука, между Прищина и Белград, между Белград и Подгорица, отчасти между Тирана и Белград, Загреб и Белград, Белград и София. Има и твърдения, че в основата на всичко това е политиката на някои значими структури в Белград, припозната, за съжаление – особено на Запад, като стратегия на т.нар. „Сръбски свят“, която – пак в очите на западните съюзници, на свой ред представлява имитация на доктрината „Руски свят“.

В този смисъл, казано накратко, югославската външна политика отговаряше на американската външна политика и генерално беше в съответствие с американската геополитическа парадигма за международните отношения, докато настоящата сръбска геополитика съществено се разминава с изходните положения на актуалната американска геостратегия.

Някои теоретици от кръга на сръбската интелигенция осъзнават, че някогашните необвързани от индо-афро-арабския свят не са същите и още по-малко Сърбия е същата държава като Югославия, но са убедени, че все пак има някаква вероятност – макар и минимална, да се създаде нещо наподобяващо връзките на Белград с т.нар. Трети свят на необвързаните нито със Запада, нито със Съветския блок държави, съществувал по време на Студената война. Днешна Сърбия обаче е доста далеч от възможностите и авторитета на Югославия в индо-арабско-африканския свят. Тогава, в епохата на Студената война, нито една от великите сили – основни конкуренти и съперници в геополитиката, не са включени в Движението на необвързаните страни, за разлика от днес, когато в БРИКС (или глобалния Юг) Китай и Русия са основни играчи основатели, които на свой ред са стратегически противници на Запада. В този смисъл членуването в БРИКС е по-скоро членуване във формиращ се блок, чиято основа в крайна сметка е „не на Запада“, меко казано. Накратко – това геополитическо образуване не е неутрално и не е необвързано. Неутралност и необвързаност спрямо съперниците в глобалната геополитика – това бяха ключови атрибути на Движението на необвързаните страни, в което не членуваше нито една от великите сили.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящия анализ не се твърди, че желанието да бъде повторен югославският успех с геополитическата необвързаност и неутралност би било успешно осъществено и

гарантирано, ако политиката на желаещия се обвърже непременно с настоящата американска геополитическа парадигма за международните отношения. Всяка суверенна държава има неотменимо право сама да преценява как и с кого ще осъществява външнополитическите си цели. Суверенната държава сама определя курса на външната си политика. Повечето от водещите държави в Движението на необвързаните страни поддържаха – всяка свои, специални връзки с една или друга велика сила (както Югославия със САЩ или Куба със СССР например). Съвсем различно стои въпросът, ако Сърбия смята да транспонира оригиналната матрица на югославската доктрина за мирно съвместно съществуване, като променя основни позиции и на мястото и ролята на САЩ в доктрината поставя Русия и Китай. Това обаче вече няма да е югославската *aktivna miroljubiva koegzistencija*, а съвсем нова сръбска доктрина за мястото и позицията на Сърбия в системата на международните отношения. Поради това позоваването на успешния навремето югославски международен опит с цел да се обоснове концепцията на актуалната сръбска международна политика е несъстоятелно.

В самото Движение на необвързаните страни обаче – нито формално, нито неформално, не бяха включени нито СССР, нито САЩ, нито Китай, за разлика от групата БРИКС, в която Русия и Китай са основните сили – основатели на организацията. На основата на настоящия анализ бяха маркирани и представени съществените несъответствия и разминавания между основните предпоставки, залегнали в югославската доктрина за мирно съвместно съществуване, реализирана навремето чрез членство в Движението на необвързаните страни, от една страна, и опита на Белград и отчасти на Рияд понастоящем да представят своите нови стратегии като форма на прераждане на старата доктрина от времето на Студената война. Беше установено, че макар и да се привиждат някои сходства и прилики между събитията, все пак няма знак на равенство между двете доктрини.

БИБЛИОГРАФИЯ

Мониторинг на сръбски медии, осъществен през периода 2021 – 2023. Публицистични дискуссионни телевизионни предавания (с дебатирещи участници, водещи общественици, интелектуалци, журналисти, публично известни лица и политици), излъчвани по: Национална телевизия Нарру (частен телевизионен канал в Сърбия); Национална телевизия Н1 (частен телевизионен канал в Сърбия); Национална телевизия К1 (частен телевизионен канал в Сърбия); Национална телевизия Пинк (частен телевизионен канал в Сърбия); Национална телевизия Радио-телевизия на Сърбия (държавният радио и телевизионен оператор на Сърбия).

Танев, Т. (2003) *Политическите стратегии*. УИ „Св. Климент Охридски“ [Tanev, T. (2003) *Politicheskite strategii*. UI „Sv. Kliment Ohridski“.

Elmasry, T., Benni, E., Patel, J., Peter, J. M.-a.d. (2016) *Digital Middle East: Transforming the region into a leading digital economy*. Digital McKinsey/McKinsey & Company.

Gassan, K.-A., Woetzel, J., Isherwood, T., Khan, J., Mischke, J., Noura, H. (2015) *Saudi Arabia beyond oil: the investment and productivity transformation*. McKinsey & Company/McKinsey Global Institute.

Redakciski kolegium (Bilandžić, D. i drugi) i izdavački odbor (Apostolski, M. i drugi) (1980) *Tito četrdeset godina na čelu SKJ 1937 – 1977*. Narodna knjiga – Beograd, Partizanska knjiga – Ljubljana, Nova Makedonija – Skoplje.

Salman bin Abdulaziz, M. b. (2020) *Leadership message*, Kingdom of Saudi Arabia.

Vision 2030 A STORY OF TRANSFORMATION (2016 – 2021). Kingdom of Saudi Arabia.